

6. КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Приета от Общото събрание на ООН на 20 ноември 1989 г.
Ратифицирана с Решение на Великото народно събрание
от 11 април 1991 г.
В сила за Република България от 3 юли 1991 г.
Обн., ДВ, бр. 55 от 12 юли 1991 г.

ПРЕАМБЮЛ

Държавите – страни по тази конвенция,

считайки, че в съответствие с принципите, провъзгласени в Устава на Организацията на обединените нации, признаването на присъщото на всички членове на човешкото семейство достойнство и техните равни и неотменни права е в основата на свободата, справедливостта и мира в света,

имайки предвид, че народите на Организацията на обединените нации отново са потвърдили в нейния устав своята вяра в основните права на човека и в достойнството и ценността на човешката личност и са решени да подпомагат социалния напредък и постигането на по-висок жизнен стандарт в условията на по-голяма свобода,

признавайки, че във Всеобщата декларация за правата на човека и в международните пактове за правата на човека Организацията на обединените нации е провъзгласила и договорила, че всеки има право на всички права и свободи, изложени в тях, без каквито и да било различия, като раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други възгледи, национален или социален произход, имуществено състояние, рождение или друг статут,

напомняйки, че във Всеобщата декларация за правата на човека Организацията на обединените нации е провъзгласила, че децата имат право на специални грижи и помощ,

убедени, че на семейството като основна клетка на обществото и естествена среда за израстването и благосъстоянието на всичките му членове и особено на децата трябва да бъде оказана необходимата защита и съдействие така, че то да може пълноценно да поеме своята отговорност в обществото,

признавайки, че за пълното и хармонично развитие на личността на детето то трябва да расте в семейна среда, в атмосфера на щастие, любов и разбирателство,

считайки, че детето трябва да бъде напълно подготвено за самостоятелен живот в обществото и да бъде възпитано в духа на идеалите, провъзгласени в Устава на Организацията на обединените нации, и по-конкретно в духа на мир, достойнство, толерантност, свобода, равенство и солидарност,

имайки предвид, че необходимостта от оказване на особени грижи за детето е заявена в Женевската декларация за правата на детето от 1924 г. и в Декларацията за правата на детето, приета от Общото събрание на ООН през 1959 г. и призната във Всеобщата декларация за правата на човека, в Международния пакт за граждански и политически права (по-специално в член 23 и 24), в Международния пакт за икономически, социални и културни права (по-специално в член 10) и в уставите и съответните документи на специализираните международни организации, занимаващи се с благоденствието на децата,

имайки предвид, че, както е посочено в Декларацията за правата на детето, „детето поради физическата и умствената си незрялост се нуждае от специални гаранции и грижи, включително подходяща правна защита, преди, както и след раждането си“,

припомняйки разпоредбите на Декларацията за социалните и правните принципи, отнасящи се до закрилата и благоденствието на децата и по-специално до подпомагането, настаняването и осиновяването в национален и международен мащаб, на Минималните стандарти на Организацията на обединените нации за осъществяване на правосъдието по отношение на непълнолетните („Пекински правила“) и на Декларацията за защита на жените и децата при бедствия и въоръжени конфликти,

признавайки, че във всички страни в света има деца, които живеят при изключително трудни условия, и че тези деца се нуждаят от специално внимание,

вземайки предвид съответно важността на традициите и културните ценности на всеки народ за закрилата и хармоничното развитие на детето,

признавайки значението на международното сътрудничество за подобряване условията за живот на децата във всяка страна и по-специално в развиващите се страни,

се споразумяха за следното:

ЧАСТ I

Чл. 1. За целите на тази конвенция „дете“ означава всяко човешко същество на възраст под 18 години, освен ако съгласно закона, приложим за детето, пълнолетието настъпва по-рано.

Чл. 2. 1. Държавите – страни по Конвенцията, зачитат и осигуряват правата, предвидени в тази конвенция, на всяко дете в пределите на своята юрисдикция, без каквато и да е дискриминация, независимо от расата, цвета на кожата, пола, езика, религията, политическите или други възгледи, националния, етническият и социалният произход, имущественото състояние, инвалидността, рождението или друг статут на детето или на неговите родители или законни настойници.

2. Държавите – страни по Конвенцията, вземат всички подходящи мерки за осигуряване на закрилата на детето против всички форми на дискриминация или наказание на основание на статута, действията, изразените мнения или убеждения на неговите родители, законни настойници или членовете на неговото семейство.

Чл. 3. 1. Висшите интереси на детето са първостепенно съображение във всички действия, отнасящи се до децата, независимо дали са предприети от обществени или частни институции за социално подпомагане, от съдилищата, административните или законодателните органи.

2. Държавите – страни по Конвенцията, се задължават да осигурят на детето такава закрила и грижи, каквито са необходими за неговото благосъстояние, като се вземат предвид правата и задълженията на неговите родители, на законните настойници или на другите лица, отговорни по закон за него, и за тази цел те предприемат всички необходими законодателни и административни мерки.

3. Държавите – страни по Конвенцията, осигуряват институциите, службите и услугите, отнасящи се до закрилата или грижите за децата, да отговарят на стандартите, установени от компетентните власти, особено в областта на безопасността и здравеопазването и по отношение на числеността и пригодността на техния персонал и компетентния надзор над него.

Чл. 4. Държавите – страни по Конвенцията, са длъжни да предприемат всички необходими законодателни, административни и други мерки за осъществяване на правата, признати в тази конвенция. По отношение на икономическите, социалните и културните права държавите – страни по Конвенцията, предприемат такива мерки в максималната степен, възможна с оглед на техните ресурси, и, когато е необходимо – в рамките на международното сътрудничество.

Чл. 5. Държавите – страни по Конвенцията, зачитат отговорностите, правата и задълженията на родителите или, в зависимост от случая, на членовете на по-голямото семейство или общност, както предвиждат местните обичаи, на законните настойници или на другите лица, отговорни по закон за детето, да осигуряват по начин, съответстващ на развитието на способностите на детето, подходящи насоки и ръководство в упражняването от него на правата, признати в тази конвенция.

Чл. 6. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават, че всяко дете има неотменно право на живот.

2. Държавите – страни по Конвенцията, осигуряват в максимално възможна степен оцеляването и развитието на всяко дете.

Чл. 7. 1. Детето следва да бъде регистрирано незабавно след раждането му и от рождение има право на име, право да придобие гражданство и, доколкото е възможно, право да познава и да бъде отглеждано от своите родители.

2. Държавите – страни по Конвенцията, осигуряват осъществяването на тези права в съответствие с националното си законодателство и със задълженията си, поети по съответните международни документи в тази област, особено когато в противен случай детето би останало без гражданство.

Чл. 8. 1. Държавите – страни по Конвенцията, се задължават да зачитат правото на детето да запази без незаконна намеса

своята самоличност, включително своето гражданство, име и семейни връзки, както са признати от закона.

2. Когато едно дете е незаконно лишено от някои или от всички елементи на неговата самоличност, държавите – страни по Конвенцията, предоставят подходяща помощ и закрила с оглед възстановяване на неговата самоличност във възможно най-кратък срок.

Чл. 9. 1. Държавите – страни по Конвенцията, осигуряват детето да не бъде разделяно от родителите си против тяхната воля, освен когато компетентните власти решат в съответствие с приложимите закони и процедури и при възможност за съдебен преглед, че такова разделяне е необходимо за висшите интереси на детето. Такова решение може да бъде необходимо в някои особени случаи, като например малтретиране или изоставяне на детето от родителите или когато родителите живеят разделени и трябва да се вземе решение относно местоживеенето на детето.

2. При всяка процедура съгласно точка 1 на всички заинтересувани страни се дава възможност да участват в нея и да изложат своите становища.

3. Държавите – страни по Конвенцията, зачитат правото на детето, което е отделено от единия или от двамата си родители, да поддържа лични отношения и пряк контакт с двамата си родители редовно, освен ако това противоречи на висшите интереси на детето.

4. Когато такова разделяне е в резултат на някакво действие, предприето от държава – страна по Конвенцията, като задържане, затвор, изселване, депортиране или смърт (включително смърт, произтичаща от каквато и да е причина, докато лицето е задържано от държавата) на единия или двамата родители или на детето, тази държава при поискване предоставя на родителите, на детето или, ако е уместно – на друг член на семейството, необходимата информация относно местопребиваването на липсващия член (членове) на семейството, освен ако предоставянето на информация би навредило на благосъстоянието на детето. Освен това държавите – страни по Конвенцията, осигуряват предоставянето на такова искане само по себе си да не води до неблагоприятни последици за съответното лице (лица).

Чл. 10. 1. В съответствие със задължението на държавите – страни по Конвенцията, съгласно член 9, точка 1 всяка молба от

дете или от неговите родители да влязат или да напуснат една държава – страна по Конвенцията, с цел събиране на семейство, се разглежда по положителен, хуманен и експедитивен начин. Държавите – страни по Конвенцията, освен това осигуряват представянето на такава молба да не води до неблагоприятни последици за нейните автори и за членовете на техните семейства.

2. Детето, чиито родители живеят в различни държави, има право да поддържа лични отношения и преки контакти с двамата си родители редовно, освен при изключителни обстоятелства. За тази цел, и в съответствие със задължението си съгласно член 9, точка 1, държавите – страни по Конвенцията, зачитат правото на детето или на неговите родители да напускат която и да е страна, включително собствената си, и да влизат в своята собствена страна. Правото да напускат която и да е страна подлежи само на тези ограничения, които са предписани от закона и които са необходими за защита на националната сигурност, обществения ред, общественото здраве или морал или правата и свободите на други лица и които са съвместими с другите права, признати в тази конвенция.

Чл. 11. 1. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат мерки за борба с незаконното прехвърляне и невръщане на деца от чужбина.

2. За тази цел държавите – страни по Конвенцията, насърчават сключването на двустранни или многостранни споразумения или присъединяването към съществуващи споразумения.

Чл. 12. 1. Държавите – страни по Конвенцията, осигуряват на детето, което може да формира свои собствени възгледи, правото да изразява тези възгледи свободно по всички въпроси, отнасящи се до него, като на тях следва да се придава значение, съответстващо на възрастта и зрелостта на детето.

2. За тази цел на детето е предоставена по-специално възможност да бъде изслушвано при всякакви съдебни и административни процедури, отнасящи се до него, или пряко, или чрез представител или съответен орган по начин, съответстващ на процедурните правила на националното законодателство.

Чл. 13. 1. Детето има право на свобода на изразяване на мнение. Това право включва свободата да търси, получава и предава информация и идеи от всякакъв вид независимо от грани-

ците в устна, писмена, печатна форма или под формата на изкуство или чрез каквито и да са други информационни средства по избор на детето.

2. Упражняването на това право може да подлежи на известни ограничения, но те трябва да бъдат само такива, които са предписани от закона и са необходими:

- a) за зачитане правата или репутацията на другите или
- b) за защита на националната сигурност или обществения ред или на общественото здраве и морал.

Чл. 14. 1. Държавите – страни по Конвенцията, зачитат правото на детето на свобода на мисълта, съвестта и религията.

2. Държавите – страни по Конвенцията, зачитат правата и задълженията на родителите или, в зависимост от случая – на законните настойници, да осигурят ръководството на детето при упражняването на това негово право по начин, съответстващ на развитието на способностите на детето.

3. Свободата на изразяване на собствената религия или вяръния може да подлежи само на такива ограничения, които са предвидени в закона и са необходими за защита на обществената сигурност, ред, здраве или морал или на основните права и свободи на другите.

Чл. 15. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на детето на свобода на сдружаване и на мирни събрания.

2. Не може да се налагат никакви ограничения върху упражняването на тези права освен наложените в съответствие със закона и които са необходими в едно демократично общество в интерес на националната сигурност или обществената безопасност, обществения ред, защитата на общественото здраве или морал или защитата на правата и свободите на другите.

Чл. 16. 1. Никое дете не трябва да бъде подлагано на произволна или незаконна намеса в неговия личен живот, семейство, дом или кореспонденция, нито на незаконно посегателство срещу неговата чест и репутация.

2. Детето има право на закрила от закона против такава намеса или посегателство.

Чл. 17. Държавите – страни по Конвенцията, признават важната функция, изпълнявана от средствата за масова информация,

и осигуряват на всяко дете достъп до информация и материали от различни национални и международни източници, особено тези, насочени към подобряване на неговото социално, духовно и морално благосъстояние и физическо и умствено здраве. За тази цел държавите – страни по Конвенцията:

a) насърчават средствата за масова информация да разпространяват информация и материали от социална и културна полза за детето и в съответствие с духа на член 29;

b) насърчават международното сътрудничество в производството, обмена и разпространението на такава информация и материали от различни културни, национални и международни източници;

c) насърчават производството и разпространението на детски книги;

d) насърчават средствата за масова информация особено да зачитат езиковите нужди на детето, принадлежащо към малцинствена група или към коренното население;

e) насърчават разработката на подходящи насоки за защита на детето от информация и материали, вредни за неговото благосъстояние, като се имат предвид разпоредбите на член 13 и 18.

Чл. 18. 1. Държавите – страни по Конвенцията, полагат всички усилия за осигуряване признаването на принципа, съгласно който двамата родители носят обща отговорност за отглеждането и развитието на детето. Родителите, или, според случая – законните настойници, носят първостепенна отговорност за отглеждането и развитието на детето. Висшите интереси на детето са тяхна основна грижа.

2. С цел гарантиране и закрила на правата, изложени в тази конвенция, държавите – страни по нея, оказват подходяща помощ на родителите и законните настойници при осъществяване на тяхната отговорност по отглеждане на децата и осигуряват създаването на институции, служби и услуги в областта на грижите за децата.

3. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички подходящи мерки, за да осигурят на децата на работещите родители правото да се възползват от услугите за деца и детските заведения, които се полагат за тяхното отглеждане.

Чл. 19. 1. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички необходими законодателни, административни, обществе-

ни и образователни мерки за закрила на детето от всички форми на физическо или умствено насилие, посегателство или злоупотреба, липса на грижи или небрежно отношение, малтретиране или експлоатация, включително сексуални престъпления, докато то е под грижите на родителите си или на единия от тях, на законния си настойник или на всяко друго лице, на което то е поверено.

2. Такива защитни мерки включват според случая ефективни процедури за създаване на социални програми за осигуряване необходимата подкрепа на детето и на лицата, които се грижат за него, както и на всички други форми за предотвратяване и разкриване, докладване, отнасяне за разглеждане, разследване, разглеждане и проследяване на случаите на малтретиране на деца, описани по-горе и, според случая – за намеса на съдебните органи.

Чл. 20. 1. Дете, което е лишено временно или постоянно от неговата семейна среда или на което с оглед на неговите висши интереси не може да бъде разрешено да остане в тази среда, има право на специална закрила и помощ, оказвана от държавата.

2. Държавите – страни по Конвенцията, в съответствие със своето национално законодателство осигуряват алтернативни грижи за това дете.

3. Тези грижи могат да включват наред с другото даване за отглеждане, Кафала по ислямското право, осиновяване или, ако е необходимо – настаняване в подходящо детско заведение. Когато се разглеждат възможните решения на тези проблеми, съответно внимание трябва да бъде обърнато на осигуряване на приемственост при отглеждане на детето, както и на етническите, религиозните, културните и езиковите особености на средата, от която то произхожда.

Чл. 21. За държавите – страни по Конвенцията, които признават и/или допускат системата на осиновяване, висшите интереси на детето трябва да бъдат първостепенно съображение, като за целта те:

а) осигуряват осиновяването на дете да бъде разрешавано само от компетентните власти, които определят в съответствие с приложимите закони и процедури и на основата на всички достоверни, отнасящи се към случая данни, че осиновяването е възможно, като се отчита отношението на детето с неговите родители, роднини и законни настойници, и че ако е необходимо, тези лица,

след като са били съответно информирани, са дали своето съгласие за осиновяването, като им е предоставена нужната консултация;

б) признават, че осиновяването в чужбина може да се счита за алтернативно средство за грижа за детето, ако детето не може да бъде дадено в семейство за отглеждане или осиновяване или не може по никакъв подходящ начин да се полагат грижи за него в страната, от която то произхожда;

в) осигуряват детето, което се дава за осиновяване в чужбина, да се ползва от гаранции и стандарти, еквивалентни на съществуващите при осиновяване в страната, от която то произхожда;

д) предприемат всички подходящи мерки при осиновяване в чужбина това да не води до незаконно финансово обогатяване за лицата, участващи в него;

е) подпомагат, когато е необходимо, постигането на целите на този член чрез сключване на двустранни или многостранни спогодби или споразумения и се стремят в тези рамки да осигурят настаняването на детето в чужбина да се извършва чрез компетентните власти или органи.

Чл. 22. 1. Държавите – страни по Конвенцията, вземат необходимите мерки да осигурят дете, което иска да получи статут на бежанец или което се счита за бежанец в съответствие с приложимото международно или вътрешно право и процедури, независимо дали е придружено, или не е придружено от неговите родители или от което и да е друго лице, да получи подходяща защита и хуманитарна помощ в ползването на съответните права, изложени в тази конвенция и в другите международни документи за правата на човека или по хуманитарни въпроси, по които посочените държави са страни.

2. За тази цел държавите – страни по Конвенцията, подкрепят, когато смятат за необходимо, усилията на Организацията на обединените нации и на други компетентни междуправителствени организации или неправителствени организации, сътруднически си с Организацията на обединените нации, да защитават и подпомагат това дете и да издирят родителите или други членове на семейството на всяко дете бежанец с цел да получат информация, необходима за събирането му с членовете на неговото семейство. В случаите, когато не могат да бъдат намерени родителите или

други членове на семейството, на детето се осигурява същата закрила както на всяко друго дете, постоянно или временно лишено от неговата семейна среда, по каквата и да било причина, както е определено в тази конвенция.

Чл. 23. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават, че дете с умствени или физически недостатъци трябва да води пълноценен и достоен живот в условия, които осигуряват достойнството му, поощряват самостоятелността и улесняват активното му участие в обществото.

2. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на детето с умствени или физически недостатъци на специални грижи и насърчават и осигуряват според наличните ресурси оказването на такова дете и на поелите грижата за него на помощ, за която са направени постъпки и която отговаря на състоянието на детето и на положението на родителите или на другите лица, грижещи се за детето.

3. Признавайки специалните нужди на детето с умствени или физически недостатъци, помощта, оказвана в съответствие с точка 2 на този член, се предоставя безплатно, когато това е възможно, като се вземат предвид финансовите възможности на родителите на детето или на другите лица, грижещи се за него, и е насочена към осигуряване на ефективен достъп до и получаване на образование, обучение, здравни грижи, рехабилитация, подготовка за трудова дейност и възможности за отпочиване по начин, позволяващ на детето най-пълната възможна социална интеграция и индивидуално развитие, включително неговото културно и духовно развитие.

4. Държавите – страни по Конвенцията, подпомагат в духа на международното сътрудничество размяната на подходяща информация в областта на здравната профилактика, на медицинското, психологическото и функционалното лечение на децата с умствени или физически недостатъци, включително разпространение на и достъп до информация относно методи на рехабилитация, образование и професионална подготовка, с цел да се даде възможност на държавите – страни по Конвенцията, да подобрят своите възможности и умения и да разширят опита си в тези области. В това отношение особено трябва да се имат предвид нуждите на развиващите се страни.

Чл. 24. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на детето да се ползва от най-високия достижим стандарт на здравословно състояние и от здравните услуги за лечение на заболяванията и за възстановяване на неговото здраве. Държавите – страни по Конвенцията, се стремят да осигурят никое дете да не бъде лишено от правото си на достъп до такива здравни услуги.

2. Държавите – страни по Конвенцията, полагат усилия за осигуряване на пълното прилагане на това право и по-специално предприемат подходящи мерки с цел:

- a) да намалят смъртността при кърмачетата и децата;
- b) да осигурят на всички деца необходимата медицинска помощ и здравни грижи, като основно внимание се отделя на развитието на основните здравни грижи;
- c) да се борят срещу болестите и недохранването, включително в рамките на основните здравни грижи, като наред с другото използват леснодостъпни технологии и доставят хранителни продукти и питейна вода, вземайки под внимание опасностите и рисковете от замърсяване на околната среда;
- d) да осигурят на майките подходящи грижи преди и след раждане;
- e) да осигурят на всички групи в обществото и, по-специално – на родителите и децата, информация относно здравето и изхранването на детето, предимствата на кърменето, хигиената и здравословността на околната среда и предотвратяването на нещастните случаи, както и обучение и съдействие за използването на тази информация;
- f) да развиват здравна профилактика, консултации за родителите и просветна дейност и услуги в областта на семейното планиране.

3. Държавите – страни по Конвенцията, вземат всички подходящи и ефикасни мерки за премахване на традиционните практики, които нанасят вреда на здравето на децата.

4. Държавите – страни по Конвенцията, се задължават да развиват и насърчават международното сътрудничество с оглед постепенно постигане на пълна реализация на правото, признато в този член. В това отношение особено трябва да се вземат предвид нуждите на развиващите се страни.

Чл. 25. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на дете, което е било настанено в специално заведение от компетентните власти с цел грижи, защита или лечение на неговото физическо или умствено здраве, на периодичен контрол върху провежданото лечение, както и върху всички други обстоятелства относно неговото настаняване.

Чл. 26. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на всяко дете да се ползува от обществени осигуровки, включително и обществени застраховки, и предприемат необходимите мерки за постигане на пълна реализация на това право в съответствие с тяхното национално законодателство.

2. Тези осигуровки трябва да бъдат отпускани съобразно разходите и положението на детето и на лицата, които носят отговорност за издържането на детето, както и като се вземе предвид и всяко друго съображение, отнасящо се до искането за отпускане на такива осигуровки, отправено от дете или от негово име.

Чл. 27. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на всяко дете на жизнен стандарт, съответстващ на нуждите на неговото физическо, умствено, духовно, морално и социално развитие.

2. Родителят (родителите) или другите лица, отговорни за детето, имат първостепенна отговорност да осигурят в рамките на своите способности и финансови възможности условията за живот, необходими за развитието на детето.

3. Държавите – страни по Конвенцията, в съответствие с националните условия и в рамките на своите възможности предприемат необходимите мерки с цел да подпомогнат родителите и другите лица, отговорни за детето, да осъществяват това право и в случай на нужда предоставят материална помощ и програми за подпомагане, особено по отношение на изхранването, облеклото и жилището.

4. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички необходими мерки за получаване от страна на детето на издръжката от родителите или от другите лица, които носят финансова отговорност за него, както на тяхна територия, така и в чужбина. Особено когато лицето, носещо финансова отговорност за детето, живее в държава, различна от тази на детето, държавите – страни по Конвенцията, подпомагат присъединяването към международ-

ни спогодби или сключването на такива спогодби, както и приемането на други подходящи договорености.

Чл. 28. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на детето на образование и с оглед на осъществяването на това право във все по-голяма степен и при еднакви възможности те по-специално трябва:

а) да направят началното образование задължително и безплатно за всички;

б) да насърчават развитието на различни форми на средно образование, включително общо и професионално образование, като ги направят достъпни и на разположение за всяко дете, и да вземат подходящи мерки, като въвеждане на безплатно образование и предоставяне на финансова помощ в случай на необходимост;

в) да направят висшето образование достъпно за всички на основата на способностите и с всички подходящи средства;

д) да направят образователната информация и тази за професионално обучение и ориентация налична и достъпна за всички деца;

е) да вземат мерки за насърчаване на редовното присъствие в училищата и намаляване процента на децата, напуснали училище.

2. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички подходящи мерки за осигуряване спазването на училищната дисциплина по начин, съвместим с човешкото достойнство на детето и в съответствие с тази конвенция.

3. Държавите – страни по Конвенцията, подпомагат и насърчават международното сътрудничество по въпроси, отнасящи се до образованието и по-специално – с оглед да допринесат за премахване на невежеството и неграмотността в целия свят и да улеснят достъпа до научни и технически знания и съвременни методи за преподаване. В това отношение особено трябва да се вземат предвид нуждите на развиващите се страни.

Чл. 29. 1. Държавите – страни по Конвенцията, се споразумяват, че образованието на детето трябва да бъде насочено към:

а) развитието на личността на детето, на неговите таланти, умствени и физически способности до най-пълната им изява;

b) развитието на зачитането на човешките права и основните свободи и на принципите, провъзгласени в Устава на Организацията на обединените нации;

c) развитието на чувството на уважение към родителите на детето, към неговата собствена културна самоличност, език и ценности, към националните ценности на страната, в която детето живее, на страната, от която то произхожда, и на цивилизации, различни от неговата собствена;

d) подготовката на детето за отговорен живот в свободно общество, в духа на разбирателство, мир и толерантност, равенство между половете и дружба между всички народи, етнически, национални и религиозни групи и коренно население;

e) развитието на чувството на уважение към природната среда.

2. Някоя разпоредба от този член или от член 28 не следва да се тълкува по начин, който да накърнява свободата на всяко физическо или юридическо лице да учредява и ръководи образователни институции, при условие, че бъдат спазени принципите, изложени в точка 1 на този член, и че образованието, давано от такива институции, отговаря на минималните стандарти, които могат да бъдат установени от държавата.

Чл. 30. В тези държави, в които съществуват етнически, религиозни и езикови малцинства или коренно население, дете, принадлежащо към такова малцинство или произхождащо от коренното население, не може да бъде лишавано от правото в общност с другите членове на неговата група да се ползва от неговата собствена култура, да изповядва или практикува неговата собствена религия или да използва неговия собствен език.

Чл. 31. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на детето на отпочивка и почивка, на участие в игри и дейности за отмора, подходящи за възрастта му, и на свободно участие в културния живот и изкуствата.

2. Държавите – страни по Конвенцията, зачитат и развиват правото на детето на пълноценно участие в културния и творческия живот и насърчават предоставянето на подходящи и равни възможности за културна и творческа дейност, отпочивка и отмора.

Чл. 32. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на детето да бъде защитено от икономическа експлоата-

ция и от извършване на каквато и да е работа, която крие опасност или може да попречи на образованието на детето или да навреди на здравето или на физическото, умственото, духовното, моралното или социалното развитие на детето.

2. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат законодателни, административни, социални и образователни мерки за осигуряване прилагането на този член. За тази цел, като се имат предвид съответните разпоредби на други международни документи, държавите – страни по Конвенцията, по-специално:

a) установяват минимална възраст или минимални възрасти за започване на работа;

b) предвиждат подходящо регулиране на часовете и условията на работа;

c) предвиждат съответни наказания и други санкции за осигуряване ефективното приложение на този член.

Чл. 33. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички необходими мерки, включително законодателни, административни, социални и образователни, за закрила на децата от незаконната употреба на наркотици и психотропни вещества, както е определено в съответните международни договори и за предотвратяване използването на деца в незаконното производство и в трафика на такива вещества.

Чл. 34. Държавите – страни по Конвенцията, се задължават да защитават детето от всички форми на сексуална експлоатация и от сексуално насилие. За тази цел държавите – страни по Конвенцията, вземат всички подходящи мерки на национално, двустранно и многостранно равнище за предотвратяване на:

a) подбуждане или принуждаване на дете да се занимава с каквато и да е незаконна сексуална дейност;

b) експлоатация на деца с цел проституция или друга незаконна сексуална практика;

c) експлоатация на деца с цел производство на порнографски представления и материали.

Чл. 35. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички подходящи мерки на национално, двустранно и многостранно равнище за предотвратяване отвлечането, продажбата или търговията с деца в каквато и да е форма и с каквато и да е цел.

Чл. 36. Държавите – страни по Конвенцията, закрилят детето от всички други форми на експлоатация, засягащи в какъвто и да е аспект благосъстоянието на детето.

Чл. 37. Държавите – страни по Конвенцията, осигуряват:

а) никое дете да не бъде подлагано на изтезания или друго жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. Нито смъртно наказание, нито доживотен затвор без възможност за освобождаване няма да се налагат за нарушения, извършени от лица под 18-годишна възраст;

б) никое дете да не бъде лишено от неговата свобода незаконно или произволно. Арестуването, задържането или осъждането на лишаване от свобода на дете следва да бъде в съответствие със закона и да се използва само като крайна мярка и за най-краткия възможен срок;

в) всяко дете, лишено от свобода, да бъде третирано хуманно, като се зачита достойнството, присъщо на човешката личност, и по начин, който взема предвид нуждите на лицата на неговата възраст. По-специално всяко дете, лишено от свобода, трябва да бъде отделено от възрастните, освен ако се прецени, че висшите интереси на детето изискват да не се прави това, и да има правото да поддържа контакти със семейството си чрез кореспонденция и посещения, освен при изключителни обстоятелства;

г) всяко дете, лишено от свобода, да има право на незабавен достъп до правна и друга необходима помощ, както и правото да оспорва законността на лишаването си от свобода пред съд или друг компетентен, независим и безпристрастен орган и на бързо решение по всякакви такива дела.

Чл. 38. 1. Държавите – страни по Конвенцията, се задължават да зачитат и да осигурят зачитане на приложимите за тях в случай на въоръжен конфликт норми на международното хуманитарно право, които се отнасят до децата.

2. Държавите – страни по Конвенцията, вземат всички възможни мерки да осигурят лицата, които не са достигнали 15-годишна възраст, да не вземат пряко участие във въоръжени действия.

3. Държавите – страни по Конвенцията, се въздържат от призоваване на всяко лице, ненавършило 15 години, във въоръжените си сили. При призоваване на лица, които са навършили 15

години, но не са навършили 18 години, държавите – страни по Конвенцията, се стремят да дават приоритет на по-възрастните.

4. В съответствие със своите задължения, произтичащи от международното хуманитарно право, за закрила на гражданското население в случай на въоръжен конфликт държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички разумни мерки за осигуряване закрила и грижи за децата, които са засегнати от въоръжен конфликт.

Чл. 39. Държавите – страни по Конвенцията, предприемат всички необходими мерки за подпомагане на физическото и психическото възстановяване и на социалната реинтеграция на дете, жертва на всякаква форма на липса на грижи, на експлоатация или злоупотреба, изтезания или каквато и да е друга форма на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание или на въоръжен конфликт. Това възстановяване или реинтеграция се извършва в среда, благоприятстваща укрепването на здравето, самоуважението и достойнството на детето.

Чл. 40. 1. Държавите – страни по Конвенцията, признават правото на всяко дете, което е заподозряно, обвинено или признато за виновно в нарушаване на наказателния закон, да бъде третирано по начин, съвместим с чувството за достойнство и собствена стойност на детето, който укрепва зачитането от детето на основните права и свободи на човека и който взема предвид възрастта на детето, необходимостта да се подпомага реинтеграцията на детето и поемането от него на конструктивна роля в обществото.

2. За тази цел и зачитайки съответните разпоредби на международните документи, държавите – страни по Конвенцията, по-специално осигуряват:

а) никое дете да не бъде заподозряно, обвинено или признато за виновно в нарушаване на наказателния закон по причина на действия или бездействия, които не са забранени от националното или международното право по време на извършването им;

б) всяко дете, заподозряно или обвинено в нарушаване на наказателния закон, да има поне следните гаранции:

(i) да се счита за невинно до доказването, че е виновно в съответствие със закона;

(ii) да бъде информирано незабавно и пряко за обвиненията против него или, ако е необходимо – чрез неговите родители или

законни настойници и да получи правна или друга подходяща помощ в подготовката и представянето на неговата защита;

(iii) случаят да бъде решен без забавяне от компетентна, независима и безпристрастна институция или съдебен орган в справедлив процес съгласно закона при наличието на правна или друга подходяща помощ, освен ако се прецени, че това не е в интерес на детето, по-специално, вземайки предвид неговата възраст или положение, неговите родители или законни настойници;

(iv) да не бъде принуждавано да дава показания или да се признава за виновно; да може да разпитва или да бъдат разпитвани от негово име свидетели на обвинението и да бъде разрешено участието и разпитването на свидетели на защитата при условия на равенство;

(v) ако се счита, че е нарушило наказателния закон, това решение и всякакви мерки, наложени вследствие на това, да бъдат обжалвани пред по-висша компетентна, независима и безпристрастна институция или съдебен орган съгласно закона;

(vi) да има безплатно съдействие на преводач, ако детето не разбира или не говори използвания език;

(vii) да се зачита напълно неговият личен живот на всички етапи на процеса.

3. Държавите – страни по Конвенцията, се стремят да съдействат за създаването на закони, процедури, органи и институции, имащи непосредствено отношение към деца заподозрени, обвинени или признати за виновни в нарушаване на наказателния закон, и по-специално:

а) за установяване на минимална възраст, под която да се приема, че децата не са в състояние да нарушават наказателния закон;

б) когато е подходящо и желателно, за вземане на мерки за разрешаване на случаите с такива деца без да се прибегва до съдебни процедури, при условие, че напълно се спазват правата на човека и законовите гаранции.

4. Различни мерки, като грижи, напътствия и наблюдение, съветване, условно осъждане, даване за отглеждане, програми за образование и професионално обучение и други алтернативи на настаняването в специални институции, се предоставят, за да се осигури децата да бъдат третирани по начин, подходящ за тяхното

благосъстояние и съответстващ както на обстановката, така и на нарушението.

Чл. 41. Нищо в тази конвенция не засяга каквито и да са разпоредби, които са по-благоприятни за осъществяване правата на детето и които се съдържат във:

а) законодателството на държава – страна по Конвенцията, или

б) международното право, в сила за тази държава.

ЧАСТ II

Чл. 42. Държавите – страни по Конвенцията, се задължават да оповестят широко принципите и разпоредбите на Конвенцията както сред възрастните, така и сред децата чрез подходящи и активни действия.

Чл. 43. 1. За да се изучава напредъкът, постигнат от държавите – страни по Конвенцията, при изпълняване на задълженията, поети по тази конвенция, се учредява Комитет по правата на детето, който изпълнява функциите, предвидени по-долу.

2. Комитетът се състои от 10 експерти с висока нравственост и призната компетентност в областта, която тази конвенция обхваща. Членовете на Комитета се избират от държавите – страни по Конвенцията, измежду техните граждани и служат в лично качество, като се вземат предвид справедливото географско разпределение и представителството на основните правни системи.

3. Членовете на Комитета се избират чрез тайно гласуване по списък от лица, посочени от държавите – страни по Конвенцията. Всяка държава – страна по Конвенцията, може да посочи едно лице измежду своите граждани.

4. Първоначалните избори за Комитета ще се проведат не по-късно от 6 месеца след датата на влизане в сила на тази конвенция, а след това изборите се провеждат на всеки 2 години. Най-малко 4 месеца преди датата на всеки избор Генералният секретар на Организацията на обединените нации отправя писмена покана до държавите – страни по Конвенцията, да предложат своите кандидати в срок от 2 месеца. Генералният секретар впоследствие изготвя списък по азбучен ред на всички лица, определени по този начин, посочвайки държавите, които са ги предложили, и го представя на държавите – страни по тази конвенция.

5. Изборите се провеждат на срещи на държавите – страни по Конвенцията, свикани от Генералния секретар в седалището на Организацията на обединените нации. На тези срещи, на които две трети от държавите – страни по Конвенцията, представляват кворум, в Комитета се избират тези лица, които получат най-голям брой гласове и абсолютно мнозинство от гласовете на представителите на държавите – страни по Конвенцията, присъстващи и участващи в гласуването.

6. Членовете на Комитета се избират за срок от 4 години. Те могат да бъдат преизбрани, ако отново бъдат предложени. Мандатът на петима от членовете, избрани на първите избори, изтича след 2 години. Имената на тези петима членове се определят чрез жребий от председателя на събранието непосредствено след първите избори.

7. Ако член на Комитета почине или подаде оставка, или заяви, че по някаква друга причина не може повече да изпълнява задълженията си в Комитета, държавата – страна по Конвенцията, която е посочила този член, определя друг експерт измежду своите граждани, който да служи през останалата част от мандата и който подлежи на одобрение от Комитета.

8. Комитетът приема свои собствени процедурни правила.

9. Комитетът избира свое бюро за срок от 2 години.

10. Съвещанията на Комитета обикновено се провеждат в седалището на Организацията на обединените нации или на всяко друго подходящо място, определено от него. Обикновено Комитетът се събира веднъж годишно. Продължителността на заседанията на Комитета се определя и преразглежда, ако е необходимо, от съвещание на държавите – страни по тази конвенция, и подлежи на одобрение от Общото събрание на Организацията на обединените нации.

11. Генералният секретар на Организацията на обединените нации предоставя необходимия персонал и материални средства за ефективното осъществяване от Комитета на неговите функции в съответствие с тази конвенция.

12. Членовете на Комитета, учреден в съответствие с тази конвенция, получават възнаграждение, одобрявано от Общото събрание, от средствата на Организацията на обединените нации при условия и по ред, определени от Общото събрание.

Чл. 44. 1. Държавите – страни по Конвенцията, се задължават да представят пред Комитета чрез Генералният секретар на Организацията на обединените нации доклади за мерките, които са предприели за осъществяване на правата, признати в Конвенцията, и за напредъка, постигнат при ползването на тези права:

а) в срок от 2 години от влизането в сила на тази конвенция за съответните държави;

б) впоследствие – на всеки 5 години.

2. Докладите, представени съгласно този член, посочват факторите и трудностите, ако такива съществуват, влияещи върху степента на изпълнение на задълженията по тази конвенция. Докладите трябва също така да съдържат достатъчно информация, за да може Комитетът да получи пълна представа за прилагането на Конвенцията в съответната страна.

3. За държавата – страна по Конвенцията, която е представила изчерпателен първоначален доклад пред Комитета, не е необходимо в следващите си доклади, представени в съответствие с точка 1, буква “b” на този член, да повтаря основната информация, представена по-рано.

4. Комитетът може да поиска от държавите – страни по Конвенцията, допълнителна информация във връзка с изпълнението на Конвенцията.

5. Комитетът представя на Общото събрание на Организацията на обединените нации чрез Икономическия и социален съвет доклади за своята дейност на всеки 2 години.

6. Държавите – страни по Конвенцията, правят докладите си широкодостъпни за обществеността в собствените си страни.

Чл. 45. За да подпомогнат ефективното прилагане на Конвенцията и да насърчат международното сътрудничество в областта, която Конвенцията обхваща:

а) специализираните организации, Детският фонд на Организацията на обединените нации и другите органи на Организацията на обединените нации имат правото да бъдат представени при обсъждането на прилагането на разпоредбите на тази конвенция, които попадат в обсега на тяхната компетентност. Комитетът може да покани специализираните организации, Детския фонд на Организацията на обединените нации и всички други органи, които

счита за подходящи, да представят експертни мнения за изпълнението на Конвенцията в области, влизащи в обсега на съответната им компетентност. Той може да покани специализираните организации, Детския фонд на Организацията на обединените нации и другите органи на Организацията на обединените нации да представят доклади за изпълнението на Конвенцията в области, влизащи в обсега на тяхната дейност;

б) Комитетът предава, ако счита за необходимо, на специализираните организации, Детския фонд на Организацията на обединените нации и другите компетентни органи всички доклади от държавите – страни по Конвенцията, които съдържат искане или посочват нужда от технически съвети или съдействие, заедно с наблюденията и предложенията на Комитета, ако имат такива, по тези искания или сигнали;

с) Комитетът може да препоръча на Общото събрание да отправи молба към Генералния секретар да предприеме от негово име проучвания по конкретни въпроси във връзка с правата на детето;

д) Комитетът може да прави предложения и препоръки от общ характер на основата на информацията, получена съгласно член 44 и 45 на тази конвенция. Тези предложения и препоръки от общ характер се предават на всяка заинтересувана държава – страна по Конвенцията, и се докладват на Общото събрание заедно с бежежките, ако има такива, на държавите – страни по Конвенцията.

ЧАСТ III

Чл. 46. Тази конвенция е открита за подписване от всички държави.

Чл. 47. Тази конвенция подлежи на ратификация. Ратификационните документи се депозират при Генералния секретар на Организацията на обединените нации.

Чл. 48. Тази конвенция е открита за присъединяване за всяка държава. Документите за присъединяване се депозират при Генералния секретар на Организацията на обединените нации.

Чл. 49. 1. Тази конвенция влиза в сила на тридесетия ден след датата на депозиране при Генералния секретар на Организацията на обединените нации на двадесетия документ за ратификация или присъединяване.

2. За всяка държава, ратифицирала или присъединила се към Конвенцията след депозирането на двадесетия документ за ратификация или присъединяване, Конвенцията влиза в сила на тридесетия ден след депозирането от тази държава на нейния документ за ратификация или присъединяване.

Чл. 50. 1. Всяка държава – страна по Конвенцията, може да предложи поправка и да я внесе при Генералния секретар на Организацията на обединените нации. Въз основа на това Генералният секретар съобщава предложението за поправка на държавите – страни по Конвенцията, с молба да го уведомят дали одобряват свикването на конференция на държавите – страни по Конвенцията, с цел обсъждане и гласуване на предложението. Ако в срок от 4 месеца от датата на такова съобщение най-малко една трета от държавите – страни по Конвенцията, одобрят свикването на конференция, Генералният секретар свиква такава конференция под егидата на Организацията на обединените нации. Всяка поправка, приета с мнозинство от държавите – страни по Конвенцията, присъстващи и участващи в гласуването на конференцията, се представя на Общото събрание на Организацията на обединените нации за одобрение.

2. Всяка поправка, приета в съответствие с точка 1 на този член, влиза в сила след одобрение на Общото събрание на Организацията на обединените нации и приемането ѝ от две трети от държавите – страни по Конвенцията.

3. Когато една поправка влезе в сила, тя става задължителна за тези държави – страни по Конвенцията, които са я приели, като другите държави – страни по Конвенцията, продължават да бъдат обвързани от разпоредбите на тази конвенция и всички предишни поправки, които те са приели.

Чл. 51. 1. Генералният секретар на Организацията на обединените нации получава и изпраща до всички държави текста на резервите, направени от държавите при ратификацията или присъединяването.

2. Не се допускат резерви, несъвместими с предмета и целите на тази конвенция.

3. Резервите могат да бъдат оттеглени по всяко време с писмено уведомление, адресирано до Генералния секретар на Организацията на обединените нации, който информира за това всички

държави – страни по Конвенцията. Такова уведомление влиза в сила от датата, на която то бъде получено от Генералния секретар.

Чл. 52. Всяка държава – страна по Конвенцията, може да денонсира тази конвенция с писмено уведомление, адресирано до Генералния секретар на Организацията на обединените нации. Денонсирането влиза в сила една година от датата на получаване на уведомлението от Генералния секретар.

Чл. 53. Генералният секретар на Организацията на обединените нации е определен за депозитар на тази конвенция.

Чл. 54. Оригиналът на тази конвенция, чийто английски, арабски, испански, китайски, руски и френски текст са еднакво автентични, се депозира при Генералния секретар на Организацията на обединените нации.

В уверение на това долуподписаните пълномощници, надлежно упълномощени за това от своите правителства, подписаха тази конвенция.